

Edward Lloyd i počeci modernog pomorskog osiguranja

Ivo Grabovac, Split

Izgleda da su lombardijski trgovci u Engleskoj bili prvi koji su udarili kamen temeljac modernom pomorskom osiguranju. Stow u poznatom djelu »Survey of London« (opsežan prikaz o Londonu) iz godine 1558. kaže, da su ovi trgovci poslovali u Lombardijskoj ulici, gdje su sagradili impozantnu građevinu u talijanskom stilu, ali su se baš te godine premjestili u nove prostorije u Cornhill-u. Prvi činjenični opis poslovanja u pomorskom osiguranju potječe od jedne francuske knjige kasnog šesnaestog stoljeća, a zove se »Guidon de la Mer«. Nitko ne zna tko ju je napisao, ali možemo pretpostaviti da je knjiga djelo nekolicine autora. »Guidon de la Mer« definira pomorsko osiguranje, spominje policu osiguranja kao pisanu ispravu o sklopljenom ugovoru, dužnost registriranja police itd.

Prva postojeća polica datirana je 15. II 1613. za vrijeme vladavine Jakova I, a odnosi se na osiguranje londonskog broda »Tiger« od 200 tona za pomorske rizike na putu od Londona do Zante, Patrasi i Kefalonije. Nalazi se u Bodleian biblioteci u Oksfordu u svežnju poznatom kao manuskripti Tanner, spisi koji dokazuju da se vodila parnica u vezi pitanja iz konkretnog pomorskog osiguranja. Poznato nam je također, da je sud za pomorska osiguranja osnovan 1601. (dvije godine prije smrti kraljice Elizabete), ali da je zbog ignorantskog stava od strane sudova opće nadležnosti ostalo samo mrtvo slovo na papiru.

Problem razvoja osiguranja i njegovog definitivnog utemeljenja usko i nerazdvojno je vezan za posebna sastajališta — kavane »Coffee Houses«, gdje je uživanje novog napitka iz Turske postalo vrlo omiljeno. Karlo II je naredio da se zatvore iz razloga, što su se ovdje navodno sastajali ljudi u tajnom dogovoru za organiziranje komplota protiv državne vlasti. Ovakva odluka izazvala je veliku reakciju, pa su »Coffee Houses« opet dozvoljene uz uvjet da vlasnici budno motre i nadziru »neprijatelje« i »izdajnike« među posjetiocima. Tako su »Coffee Houses« svakoga dana nicalo diljem Londona. Svaki vlasnik kavane postao je njezin cenzor, da bi spriječio svako »rasparčavanje« skandaloznih novina, knjiga i buntovničke literature, i kontrolom ustanovio da li mušterije sastavljaju ili objelodanjuju kakve krivotvorene ili skandalozne izvještaje protiv vlade i ministara. Rezultat ove djelatnosti je bio da su držaoci »Coffee Houses« stekli uredsko iskustvo u obavljanju poslova. Među ovim dostojanstvenim i otmenim opskrbljivačima kave nalazio se i Edward Lloyd. Prvi put čujemo o »Lloyd's Coffee House« u »London Gazette« od 18—21 veljače 1688. g. Mr. Lloyd je poslova u ulici Tower, koja je onih dana bila centar parobrodarske poslovne djelatnosti. Mi ne znamo kada je Lloyd započeo poslovati u ulici Tower, ali nam je poznato da se premjestio u »Lombard Street« 1692. godine. U londonskoj »Gazette« od listopada 1662. možemo naći informaciju, da su u »Benet's Coffee House« u Plymouth-u ponuđeni na prodaju tri broda sa svom opremom, i to: brodovi »Teresa«, »St. Thomas« i »Palm«, prva dva od 400 tona, a treći od 200 tona. Inventar ovih brodova mogao se razgledati u Lloyd's Coffee House u Lombard Street u Londonu. Lloyd's Coffee House od 1702. g. nije bilo samo mjesto, gdje se uživala kava, nego i sala za konferencije i prostor gdje su se licitirale sve vrste robe, a naročito teret koji je bio pomorski ratni plijen u ratu protiv Francuza i Španjolaca. Postepeno je Lloyd postao poznat i vrlo cijenjen među poslovnim ljudima u londonskoj privredi. On je očito razumijevao i shvaćao svoje mušterije. Može ga se zamisliti kao čovjeka čvrstog karaktera, respektiranog od namještenika i poslovnih prijatelja. Između 1698. i 1712. izvršeno je blizu 200 prodajnih transakcija u Lloyd's Coffee House. Slijedećih 15 godina Lloyd's je bio vodeće tržište za pomorske poslove u City-u. Bilo je neizbježno, da pomorsko osiguranje kao unosan posao postane predmet glavnog interesa bogatih, koji su rado i često posjećivali tržište.

Osiguravajuća društva počela su nicati kao gljive poslije kiše. Nakon propasti famozne kompanije »South Sea Bubble« entuzijazam u poslovima osiguranja toliko je zauzeo maha, da je predstavljao jednu vrstu masovne histenije. Osiguravajuće kompanije osnivale su se i za osiguranje konja od prirodne smrti, za osiguranje protiv opijanja dinom i protiv onih koji obmanjuju vlasnike police.

Apsurd je doživio kulminaciju kod osiguravajućeg društva, koje je nadoknađivalo štetu za slučaj gubitka djevičanstva. Začudo, pomorsko osiguranje nije bilo toliko zahvaćeno u ovim razgranatim novčanim pothvatima. Vjerojatno zbog toga, što javnost nije raspolagala dovoljnim znanjem i razumijevanjem za pomorske poslove i jer je takvo osiguranje skoro bilo jedino bona fide osiguranje u poslovnim špekulacijama takve vrsti. Ipak je već 1716. djelovao izvestan broj kompanija organiziranih za osiguranje brodova i tereta, ali je velika većina ubrzo likvidirana.

U međuvremenu se u javnosti počelo širiti mišljenje, da će kompanije sa udruženom glavnicom biti u mogućnosti pružiti povoljnije uvjete komitentima, nego jedna zatvorena organizacija privatnih kapitalista. Veliki broj londonskih trgovaca i brodara pod pritiskom javnog mnijenja potpisali su peticiju Parlamentu u svrhu dobivanja povlastice za obavljanje poslova takve jedne kompanije. 246 potpisa su uzeta u Marine Coffee House konkurentu Lloyd-u. Predložena je bila jedna kompanija sa glavnicom od milijun funti sterlinga s ciljem da vrši osiguranje rizika. Poslovni ljudi, koji su se sastajali u Lloyd's Coffee House, sakupili su se i predali peticiju sa 375 imena. Suprostavljajući se predloženoj novoj kompaniji potpisnici su svoje argumente osnivali na činjenici, da bi kompanija predstavljala monopolističku organizaciju, da bi se tako zatezalo sa izdavanjem police kada je hitnost neophodna i da je uopće, postojeći sitem u potpunosti prilagođen postojećim uvjetima. Nakon bučne diskusije u Parlamentu je konačno prihvaćen prijedlog dvojice uglednih lordova (Onslow i Chetwynd). Oni su predložili osnivanje dviju kompanije ili bolje reći da se reorganiziraju i snabdiju povlasticama dvije postojeće kompanije London Assurance i Royal Exchange Assurance. Temelj njihove teorije sastojao se u pretpostavci, da će dvije povlastice stvoriti mogućnost konkurencije i tako spriječiti razvijanje monopolističke djelatnosti. Spomenutim kompanijama podijeljene su povlastice za vršenje poslova pomorskog osiguranja, ali pri tome svaka od njih trebala platiti po 300.000 funti u cilju saniranja državne blagajne. Niti jedna druga kompanija ili udruženje nisu smjeli izdavati police pomorskog osiguranja. Samo su se privatni osiguratelji mogli angažirati u ovakvim poslovima. Ovakvo rješenje značilo je pobjedu renomirane Lloyd's Coffee House. Lloydovi ljudi bili su svi privatni osiguratelji. S druge strane privilegirane kompanije zapale su u financijske poteškoće. Međutim, uspjele su se održati baveći se svim vrstama osiguranja. U međuvremenu poslovne osobe Lloyd's Coffee House s njihovim specijalnim sistemom individualne aktivnosti i kolektivnim etičkim principima, nastavili su sa osiguranjem pomorskih rizika.

1726. god. pojavio se periodički časopis Lloyd's List. U početku se publicirao svake srijede, ali ubrzo je počeo izlaziti 3 puta sedmično. Sastojao se samo od jednog lista. Na prvoj strani bile su informacije o dnevnom tečaju novca u stranim lukama, kao Amsterdamu, Antverpenu, Hamburgu, Bordo-u, Lisabonu, Đenovi, Veneciji, Napulju i nekim glavnim gradovima (Parizu, Madridu i Dublinu). Na poleđini lista bili su interesantni podaci osobama, koje se bave poslovima pomorskog brodarstva, zatim dolasci i odlasci i t.d.

Sud pomorskog osiguranja, koji je osnovala kraljica Elizabeta postao je u 18-om stoljeću beznačajni privjesak bez ikakve stvarne funkcije. U toku godina prestiž Lloyd's Coffee House se postepeno povećavao. Frederik Martin u svojoj »Historiji Lloyd's-a i pomorskog osiguranja« kaže, da je stvarni razlog, koji je pričio stvaranje posebnog suda za pomorsko osiguranje, bio stalno jačanje Lloyd's-a koji je tijekom godina stekao jaču jurisdikciju nad svojim članovima, nego bilo koji sud.

John Julius Angerstein bio je čovjek zaslužan za definitivni razvoj t. zv. novog Lloyd's-a. Njemačkog porijekla došao je u Englesku 1749. godine. S vremenom je postao jedan od vodećih trgovaca i osiguratelja u Lloyd's Coffee House. Njegovom zaslugom promulgirana su pravila za članove. Međutim najvažniju novinu predstavljalo je štampanje nove forme police pomorskog osiguranja. Ona je sa neznatnim izmjenama ostala nepromijenjena do današnjih dana.